

EESTI RAHVA MUUSEUM

Küsimusleht nr. 48.

RAHVAPÄRANE KAUBANDUS I.

I. Laadad.

1. Loendage kõiki Teie ümbruse laatu kõige vanemate ja hili-semate mälestuste järgi. Mis ajast peale üht või teist laata hakati pidama ja millal need ära jäid? Mis kuupäeval, kus kohas ja kelle maal neid peeti? Kuidas rahvas neid nimetas? Mida müüdi ühel või teisel laadal kõige enam, mis sellele eriilme või -nime andis (härja-, veiste-, hobuste-, pörsaste-, lina- jne. laad)?

2. Loendage kõik kaugemad laadad, kus käis Teie ümbruse rah-vast! Millal käidi (kas veel käiakse) neil laatadel? Mida seal osteti, mida sinna müüa viidi? Saarlased! Kas Teilt on käidud Liivi ran-nas laadal, kirjeldage, kus, kunas, mida müüdi või osteti seal?

3. Kui kaua üks või teine laad kestis? Kuidas nimetati laada eel-või järelpäeva? Mida seal peamiselt müüdi? Kuidas ja kelle poolt laad avati ja lõpetati?

4. Loendage kõiki tavalisi laadakaupu! Kirjeldage, mida müüdi laatadel kõige vanemate mälestuste järgi ja kes olid siis (millal) laada-kaupmeesteks (eestlased, muust rahvusest)? Mida keegi neist laadal müüs? Mida müüs talurahvas (peremehed, maata inimesed), eestlased ja teistest rahvustest talurahvas (venelased, lätlased)? Kas on mälestuses muudatusi laada kaupmeeste koosseisus? Millal hak-kasid eestlased laada-kaupmeestena ülekaalus esinema kohalikkudel laatadel? Kas müüdi laatadel möödunud sajandil naiste käsitöö ese-meid, omakootud sukke, sokke, kindaid, pitse, kangaid? Kes neid müüs? Mida muud müüsid talurahvast käsitöölised, puunõude müü-jad, vokitreialid jne.? Missugused kaubad tulid hiljem juurde? Kunas hakati müüma laatadel sitsi, valmistehtud riideid, vabrikusokke, -sukke? Kunas tulid müügile venesaapad, viltjalanõud? Missuguseid raamatuid müüdi laadal?

5. Kuidas laadal kaupa pakuti ja reklameeriti? Kas pandi midagi kepi või teiba otsa? Milliseid kiitmis- või laimamisütlusi kasu-tati?

6. Kui kaugelt käis sealsetel laatadel müüjaid — kaupmehi (rahvus, kust) ja talurahvast?

7. Kui kaugelt käis sealsetel laatadel ostjaid?

8. Kirjeldage üksikasjaliselt hobuste müüki — ostmine, kauple-mine, vanusemääramine, katsed, mustlaste osa hobuste laadal, mis-sugused olid võtted kauba eduks; kokkulepe, käelöömine, liigud jne. Kirjeldage müügi protseduuri ka teiste loomade müügil.

9. Mida müüja pidi kaasa andma müüdava loomaga (ohelik, päitsed jne.)? Kas võeti endiselt omanikult loomaga kaasa ka heinu, põhku või muud? Millise põhjendusega? Milliseid erilisi kombeid oli ostetud looma üleandmisel? Mis tehti selleks, et loom jääks püsima uue omaniku juurde?

• 10. Kus ja kelle juures peatusid mujalt tulnud kaubitsejad?

11. Kuidas valmistas end laadaplatsi lähedane rahvas laadaks? Kas valmistati näit. toite müügile ja milliseid (kunas tuli see komme)? Suhtumine öömajalistesse? Tasu?

12. Kes olid talust laadalkäijad? Kas oli teatud laatadel kombeks sulastel, tüdrukutel käia? Kas oli kaubas vabapäev laadale minekuks? Kes, kuidas laadale läks? Laste, karjapoiste laadalkäimine? Koduseid ettevalmistusi laadaks (kas tehti laadatoite, jne.)?

13. Kuidas läksid laadale popsid, maata inimesed, mõisa toemehed jne.? Kas laenati selleks hobust? Kuidas tasuti hobuse eest?

14. Kuidas ehti ja riietuti laadale minnes?

15. Mida osteti missugustelt laatadelt tarbeks, mida laadapäeva puhul (söögid, joogid, maiustused, mängu-, ehte- ja iluasjad)?

16. Palju anti sulasele, tüdrukule, lastele, karjapoistele laadaraaha varematel aegadel (kunas) ja hiljem (kunas)? Kas see kuulus palga hulka või oli eraldi?

17. Missuguseid lõbustusi oli laatadel? Kas mäletatakse, et rahvas oleks tantsinud laatadel (kunas viimati)? Kas mäletatakse laatadel jõukatsumisi (sõrme-, kaikavedu jne., potilöömine jne. ja osavus- ning jõumänge)? Kunas tulid ja kadusid? Kirjeldage laada pilti rahva lõbustuste osas (leierkastimehi, loomataltsutajaid, karutantsitajaid; kirjeldage nende käike mööda maad; karusell (kunas olid ja kunas kadusid)? Kirjeldage ka hilisemaid kombeid (kunas ilmusid) loosimised, panoraamid jne.

18. Kas ja milliseid ettevaatuse abinõusid oli õnnetuste (tuleoht) ärahoidmiseks (näit. suitsetamise keeld)?

19. Missugune oli mõisa suhtumine laadasse?

20. Missuguseid pillimehi oli laatadel kõige vanematest mälestustest alates kuni hilisemateni? Kas mäletatakse, et mõis oleks laadale palganud pillimeest? Kunas see nähtus kadus? Mida sai pillimees tasuks? Kus ta mängis?

21. Mida muud teatakse laada pildi iseloomustamiseks? Alkoholi tarvitamine; kas selles on muudatusi vanemates ja hilisemates mälestustes?

22. Kirjeldage laadale sõitu koos peatustega (kõrtsides, öömajal), laadalolekut ja tagasisõitu; kui tuntakse erilisi laadakombeid (teretamine laadal), kirjeldage ka neid! Kas oli poistel kombeks sõidutada tüdrukuid („laadasõit“)? Kas külastati sugulasi ja tuttavaid? Kas laat oli rahvale nagu puhkepäevaks?

23. Kuidas pidasid laadapäeva need, kes jäid koju („kodu-poolse tegemine” jne.)?

24. Kas seoses mõne laadaga on tekkinud rahvalaule? Pandagu kirja.

II. Rändkaupmees.

1. Mis rahvusest nad olid? Kas on teada, kust poolt mehi nad olid? Loendada kõiki rändkaupmehi vanemal ja hilisemal ajal. Kuidas neid igaühte kutsuti rahva suus: harjusk, harjavenelane, sombrak jne. Mis hüüdnimed neil olid? Mis põhjusel neid nii kutsuti?

2. Erirändkaupmeeste (harjukeste, venelaste, eestlaste, juutide, tatarlaste jne.) käimise algus ja lõpp. Kunas hoogsam? Mis põhjusel kadus? Mis aastaajal keegi neist käis, kui tihti, kuidas nad liikusid ja kaupa kandsid?

3. Mida keegi neist müüs varematal aegadel (loendada kõiki kaupu), kunas missugused kaubad juurde tulid, näiteks sits, siid jne.? Missugused olid vanemad kaubad ja millal kadusid? Kas ja missugused rändkaupmehed müüsid raamatuid, pilte, kas mäletatakse raamatute müümise algust? Missuguseid raamatuid nad müüsid ja missuguseid neilt kõige enam osteti?

4. Kas on teada, kust rändkaupmehed-harjukesed oma kauba ostsid?

5. Kas rändkaupmees, missugune nimelt, müüs ka arstirohte? Missuguseid? Kas nad olid ka ise arstijad? Kes neist olid kupu-, aadrilaskjad jne.?

6. Kas rändkaupmehed (kes, kunas) müüsid ka valmistehtud riideid? Kas mäletatakse, et harjukesed on müünud varematal ajal ka seelikuid, võid ja missuguseid? Kust nad need valmisriided tõid?

7. Rahva arvamine rändkaupmehe kauba kohta (vääratus, hind linnapoega võrreldes)? Mis põhjusel osteti rändkaupmehe käest? Kuidas pakkus harjukene oma kaupa (kui lauluga või salmiga, siis kirjutage see üles)?

8. Kas rändkaupmees, harjuke müüs raha eest või vahetas; mida mille vastu? Kas mäletatakse ühe või teise kauba hinda? Kuhu viis saadud vahetuskaua (harjased)?

9. Missuguseid riideid kandis harjuke ise?

10. Kas harjukestelt on midagi õpitud, või tuli nende kaudu midagi uut tarvitusele?

11. Kus nad ööbisid, millega tasusid öömaja eest?

12. Kas on teada, et mõni endine rändkaupmees on hiljem avanud maale või linna oma kaupluse? Millal?

13. Kas on teada, et mõni teie nurga inimene rändkaupmees oli? Mis ajal? Kui kaugele ta kaubaga rändas?

III. Vahetuskauandus.

1. Kas on Teie ümbruskonnas tuntud kalade vahetamist vilja või teiste ainete vastu?

2. Kuidas vahetati, missuguse mõõduga? Missuguseid kalaliike vahetati, (osteti)? Missugusel aastaajal?

3. Missugusest vallast või külast olid pärit kalakaupmehed? Kui kalakaupmehed olid pärit teie ümbruskonnast, kirjeldage nende kaladega teele asumist ja liikumist? Kui kaugel nad kala pakkumas

käisid? Kas oli igaühel oma kindel piirkond, kus liikus? Kas kalad olid oma püütud või ostetud?

4. Kas ja kus rannas käidi ise kalu toomas? Missugusel aasta-ajal? Kas käidi üksi või mitmekesi? Kui vana on see nähtus ja kunas selles on olnud ajajooksul muudatusi (mõõtudes, tasus jne.)?

5. Kas rannas käies osteti sealt veel midagi peale kalade, silkude? Palju ostis keskmiselt talu aastas kala, silku?

6. Mida muud käidi vahetamas, müümas (sibulaid, sigureid, kurke jne.)? Kunas algas ühe või teise loetletud kauba vahetus-müük? Kas müüjad olid vaheltkauplejad või müüsid oma töö saadusi? Kunas oli sibulate, sigurite, kurkide jne. vahetus-müük elav, kunas jäi ära? Kust olid kaupmehed pärit? Kui nad olid pärit teie ümbruskonnast, kirjeldage ligemalt kaubaga teel olemist. Kui kaugele kaupa pakkumas käidi? Kas oli igaühel oma kindel liikumispiirkond? Missuguses vahekorras toimus (sibulate, sigurite, kurkide) vahetamine?

7. Kuidas kutsuti Teie pool savinõudega kauplejaid? Mida nad peale savinõude vahetasid (müüsid)? Mida vahetuskaubana vastu nõudsid? Kas alati sama kaupa või oli eriaegadel muudatusi (kalt-sud, kondid, vana raud)?

8. Kes need olid, kust poolt mehi, mille vastu nad vahetasid, müüsid (hinnavahekord)? Kui potisetude, kaltsukaupmeeste päritolus muudatusi toimus, siis märkida ära, mis ajast need tulid? Kas mäletate, et vanasti olid potisetudeks ainult Setumaalt pärinevad kaupmehed või oli ka teisi? Kui tihti ja kunas ja kuidas nad liikusid?

9. Millal see nähtus algas, millal vaibus?

10. Kustpoolt tõid nad oma kauba, kuhu viisid vastu saadud kauba?

11. Kui savinõude vahetajad olid pärit teie ligidalt, kirjeldage nende kaubaga teel olemist. Kui kaugele nende sõidud ulatasid? Kas oli igaühel oma kindel liikumispiirkond?

12. Kirjeldage, kuidas potisetud oma kaupa pakkusid ja kuidas toimus kauplemine.

13. Naljandeid, jutte, laule potisetudest.

14. Kas on teie ümbruskonnas tuntud puunõude vahetamist? Kes, missugustel tingimustel neid vahetasid? Kunas see nähtus algas, lõppes? Kui puunõudega kauplejad olid pärit teie ligidalt, kirjeldage ligemalt nende kaubaga teel olemist. Kui kaugele kaupa pakkumas käidi? Kas ise valmistati puunõud või osteti teistelt?

15. Kas teate, et peale eelpoolmainitud kaupade veel muud midagi on vahetatud? Kui on, siis kirjeldage ligemalt, kelle poolt, kunas ja missugustel tingimustel see toimus?

16. Kas teate, et vahetamise juures on olnud mingisuguseid kombeid?